

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№7(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 544 sahifa,
1-iyul, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyuu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarning milliy qadriyatlarga oid tasavvurlarini shakllantirishning pedagogik-psixologik mexanizmlari.....	10
<i>Davlatnazarova Ziyodabonu Muxtor qizi</i>	
Talabalarning xulqidagi devyatsiya darajasining yuqorilab ketishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy-psixologik omillar.....	16
<i>Ergashev Jo'rabek Xalilovich</i>	
Zo'ravonlikka uchragan bolalarni va ularning oilalarini zo'ravonlikdan himoya qilishning normativ-huquqiy va ijtimoiy-psixologik asoslari.....	19
<i>Ergasheva Gullolaxon Nosirjon qizi</i>	
Tinglab tushunish kompetensiyasining psixolingvistik va pedagogik asoslari.....	24
<i>Jonbo'tayeva Maxarramxon</i>	
O'z-o'zini rivojlantirish kompetensiyasining kasbiy kompetentlik tizimidagi o'рни.....	27
<i>Kutliyeva Feruzaxon Yusupovna</i>	
Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning ijtimoiylashuvini ta'minlashga xizmat qiluvchi zamonaviy kompleksni rivojlantirish.....	31
<i>Yunusov Mirsaid Xudayarovich, Istamova Sevdo Ashirqul qizi</i>	
Elektr tizimlari dinamik barqarorligini STEAM va Spiral (Regressus, Progressus) metodlari asosida o'qitish.....	35
<i>Safarov Xoliyor Sayyid Safar o'g'li</i>	
O'quvchilarda badiiy-estetik did va dizaynerlik ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi.....	39
<i>Norbutayeva Dilafuz Abdurasulovna</i>	
Talabalarda ijtimoiy yetuklikni rivojlantirishning psixologik mexanizmlari va uning ta'lim sifatiga ta'siri.....	43
<i>Rahimova Nazokatxon Kasimjonovna</i>	
Model for Improving Students' Professional Competencies Based on Motivational Learning Approach.....	49
<i>Alibekova Mahzuna</i>	
Bo'lajak tarix o'qituvchilarining tarixiy tafakkurini shakllantirishning tuzilmasi va pedagogik komponentlari...	54
<i>Djumaniyazov Farxod Ulugbekovich</i>	
Yengil atletika bilan shug'ullanuvchi 14-16 yoshli sportchi qizlarda mashg'ulotlar davomiyligi.....	59
<i>Oralova Bibixol Husniddin qizi, G'ulomova Maftuna Sayfulla qizi</i>	
Boshlang'ich ta'limda ingliz tilini o'yinlar orqali o'rgatish.....	64
<i>Ruzmetova D. A.</i>	
Bo'lajak texnologiya fani o'qituvchisining axloqiy faoliyatini shakllantirishda pedagogik vositalarning imkoniyatlari.....	68
<i>Saydanova Dilafuz Sadirdinovna</i>	
Xorijiy tajribalar va zamonaviy yondashuvlar asosida tyutorlar kasbiy salohiyatini rivojlantirishda malaka oshirish tizimini takomillashtirish.....	75
<i>Ubaydullayev Zuxriddin Botirovich</i>	
Effective Classroom Activities for Developing Speaking Skills Among EFL Learners.....	79
<i>Akhmatova Munisa Orif qizi</i>	
Xalqaro va milliy baholash dasturlarini hisobga olgan holda boshlang'ich ta'lim mazmunini yangi ta'lim trendlari bilan boyitish.....	86
<i>Gulmira Abdullayeva, Egamberganova Yorqinoy Ollobergan qizi</i>	
Ijtimoiy tarmoqlarning shaxs identifikatsiyasiga ta'sirining ijtimoiy-psixologik omillari.....	90
<i>Tojiboyeva Nodiraxon Tursunaliyevna</i>	
Analysis of the Methodology for Developing Students' Creative Thinking Competence Using Artificial Intelligence Tools Based on STEAM Educational Technologies.....	94
<i>Tursunaliyeva Nazokat Tokhir qizi</i>	

Oliy ta'lim muassasalarida e-Portfolio ma'lumotlarini markazlashmagan tarzda boshqarishning afzalliklari va muammolari	102
<i>Yusupova Dono Adambayevna, Jalolov Tursunbek Sadriddinovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining inklyuziv-tolerantlik haqidagi qarashlari tahlili	110
<i>Amangeldiyeva Adolat Ravshanbek qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni savod o'rgatishga tayyorlashning samarali shakl, metod va didaktik vositalari	115
<i>Go'zal Qurbonova</i>	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda hayot xavfsizligi ko'nikmalarini shakllantirishning dolzarb pedagogik masalalari.....	121
<i>Muratova Munavvar O'rol qizi</i>	
Tarkibida toponimlar mavjud maqol va matallarning lingvomadaniy xususiyatlari va ularni o'qitishning lingvodidaktik asoslari.....	126
<i>Usmonova Zamira Jaxongirovna</i>	
Psixologik-pedagogik tadqiqotlarda tassavur fenomenologiyasi	130
<i>Axmedova Shaxlo Shoxob qizi</i>	
Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi (haykaltaroshlik san'ati misolida).....	133
<i>Panayeva Maloxat Muminovna</i>	
Взаимосвязь склонности к сравнению внешности, интернет-зависимости и уровня притязаний у студентов-юношей	136
<i>Багдасарова Диана Левоновна</i>	
Роль каракалпакской народной национальной музыки в формировании духовно-нравственных качеств учащихся	141
<i>Зарымова Турсынай Бердибай кызы</i>	
A Review of the Literature on Stem Cells in Dentistry	145
<i>Ruziyeva Kamola Akhtamovna</i>	
Bolalar musiqa va san'at maktablarida estrada san'atini o'qitish masalalari (gitara cholg'usi misolida)	150
<i>Abdullayev O'tkir Sadullayevich</i>	
Talabalarda innovatsion kasbiy kompetentlikni rivojlantirish texnologiyalari	154
<i>Avezov Davronbek Soburovich</i>	
O'zbek xalq pedagogikasi an'alarining zamonaviy ta'lim tizimidagi transformatsiyasi	158
<i>Erkaboyeva Nigora Shermatovna</i>	
Texnika va iqtisodiyot yo'nalishidagi oliy ta'lim muassasalari talabalarida ingliz tilini mustaqil o'rganishning psixologik-pedagogik xususiyatlari	163
<i>Mamatqodirova Gulnigor Rustamjonovna</i>	
Yangi dunyoviy tartibotning shakllanishi jarayonida siyosiy taraqqiyot barqarorligi va xavfsizligini ta'minlash muammolari	168
<i>Nazarov Alisher Narimanovich</i>	
Ota-onasiz tarbiyalanayotgan o'smir o'g'il bolaning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari.....	171
<i>Qodirov Jahongir Neymat o'g'li</i>	
Kutubxona muhitida talabalarining mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etishning innovatsion modellari.....	176
<i>Qosimova Xolida Nabiyevna</i>	
Jismoniy imkoniyati cheklangan maktabgacha yoshdagi bolalarda milliy harakatli o'yinlar orqali jismoniy sifatlarni rivojlantirish	179
<i>Raxmatullayeva Durdoni Fazliddin qizi</i>	
Personalized Approach to the Treatment of Generalized Periodontitis in the Prediction of Cardiovascular Complications Based on Salivary Proteomic Profiling.....	182
<i>Shodiev O. U., Nazarova N. Sh., Agababayan I. R.</i>	
O'smirlarda irratsional ustanovkalar shakllanishining ijtimoiy-psixologik omillari	187
<i>Toshboltayeva Nodira</i>	
Роль интерактивного лингвокультурологического пространства в формировании лингвокультурной компетенции студентов национальных групп филологических направлений.....	191
<i>Рустамова Ферузахон Махмуджановна</i>	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	Talabalarining darsdan tashqari vaqtda mustaqil ravishda jismoniy tarbiya bilan shug'ullanishini shakllantirish ..... 196 Dusanov Shuxrat Abdiraakovich
	Kutubxona muhitida talabalarining mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etishning innovatsion modellari ..... 201 Qosimova Xolida Nabiyevna
	Jismoniy tarbiya darslarida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-pedagogik kompetensiyasini takomillashtirish mexanizmlari ..... 205 Xoliqnazarov Azamat Begaliyevich
	Oliy ta'lim talabalarida kreativ fikrlashni fanlararo integratsiya asosida shakllantirish ..... 209 Allanazarova Dilobar Baxromovna
	"Alpomish" dostonida obrazlar nutqidagi pedagogik qarashlar ..... 213 Boboqulova Aziza Adizovna
	Researching the Biochemistry and Physical Chemistry of Oral Fluid in Kids Who Are Acting Strangely ..... 217 Eraliyeva Zulfiya Makhmudovna, Buzrukhoda Javohir
	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini mikro matnlarni o'qitishga qaratilgan kognitiv metodlar ..... 222 I. Matrasulova
	Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yozma nutq ko'nikmalarini shakllantirishda raqamli didaktik vositalardan foydalanish metodikasi ..... 225 Komilova Dilnozaxon Abdulhayevna, Xoliqova Mubinabonu Jamoliddin qizi
	Oliy ta'lim muassasalarida onomastik leksikani lingvokulturologik yondashuv asosida o'qitishning strategik-metodik asoslari ..... 229 Mamatqulova Baxtixon Ravshanovna
	Raqamli matnlarning lisoniy va pragmatik xususiyatlari ..... 232 Mashrapova Sevara Xabibovna
	Extensive Pelvic Ureteral Abnormalities and Reconstructive Operations in Patients ..... 237 Mukhsinov Sardor
	Pedagogikada metodlardan foydalanish ..... 241 Maxmudova Nargiz Djumaniyazovna
	Diqqat yetishmasligi giperaktivlik buzilishini davolash usullari ..... 245 Otbasarova Umida Mexmonovna, Inogamova Rano Bahodirovna
	Talabalaridagi sanogen tafakkurning psixologik xususiyatlarini empirik tadqiq etish masalasi ..... 249 Tulyaganova Dilnoza Ulug'bek qizi
	Raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanishning xorijiy va milliy tajribasini qiyosiy tahlil qilish ..... 253 Abdullayev Sherzodbek
	Context, Intention, and Meaning in English Language Teaching: Developing Pragmatic Awareness in Learners of English as a Foreign Language ..... 256 Keldiyarova Shakhriyoda, Keldiyarova Mohlaroyim
	Maktabgacha yoshdagi bolalarni steam yondashuvi yordamida og'zaki muloqotga o'rgatish mashqlar tizimi ..... 267 Yunusova Malika Miralimovna
	Культурные и исторические коды франции в автобиографической прозе марселя паньоля ..... 270 Рахманкулова Дилафруз Азимовна
	Трансформация роли преподавателя в условиях цифровизации высшего образования ..... 274 Рахматова Нигина Ислумовна
	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tasviriy san'atning tutgan o'rni ..... 278 Sultonova Marxabo
	Boshlang'ich sinf matematika darslarida matematik tasavvurlarni shakllantirish metodikasi ..... 283 Akramova Fotimabonu Kurbonovna
	Boshlang'ich sinflarda matematika fanini o'qitishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari ..... 288 Axmedov Muslimjon Usmonovich
	Boshlang'ich ta'limda musiqa ta'limini sun'iy intellekt va shaxsga yo'naltirilgan pedagogika asosida tashkil etishning ilmiy-metodik asoslari ..... 295 Djumabayeva Muqaddas

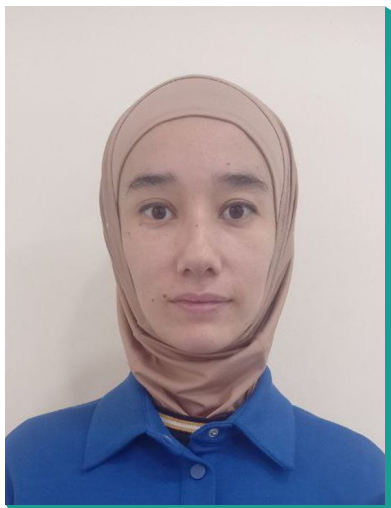

“Suvning agregat holatlari va tabiatda aylanishi” mavzusini o‘rgatishda 4K ko‘nikmasini rivojlantirish	300
<i>Esnazarov Abdiganiy Jamalatdinovich</i>	
Raqamli vositalar asosida mexatronika va robototexnika yo‘nalishi talabalarini o‘qitishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	307
<i>Ikromov Muhammad-Anasxon Xakimjon o‘g‘li</i>	
Najmiddin Kubroning ilmiy merosi	311
<i>Jahongir Jumanov</i>	
Oliy ta‘lim muassasalarida talabalarda tejamkorlikni shakllantirishning o‘rni.....	314
<i>Jo‘rayev Alisher Tursinboyevich</i>	
Milliy va umuminsoniy qadriyat fenomenining pedagogik tadqiqotlarda o‘rganilishi.....	318
<i>Jovliyev Jo‘rabek Alisher o‘g‘li</i>	
Jazo muddatini o‘tayotgan shaxslarda emotsional buzilishlarning ijtimoiy-psixologik sabablari	322
<i>Manzitov Baxtiyor Tolibovich</i>	
Maktabgacha ta‘lim jarayonida o‘yin texnologiyalarini qo‘llashning pedagogik asoslari va samaradorligi	329
<i>Nyutonova Xilola Lochinbekovna, Mayliyeva Nasiba Axmedovna</i>	
Ta‘lim menejmentida Predictive Analytics texnologiyalaridan foydalanish istiqbollari	332
<i>Primqulova Aziza Mirzaahmad qizi</i>	
Yosh sportchilarda tezlik-kuch sifatlarini rivojlantirish usullari	337
<i>Chariyev Ulug‘bek Abdujabbarovich, Radjabov Jaxongir Furkatovich</i>	
Z avlod psixologik xususiyatlariga mos zamonaviy tarbiya texnologiyalari	342
<i>Ravshanov Sanjar Tolibjonovich</i>	
Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyasida refleksiya mexanizmining o‘rni	346
<i>Raxmonova Mahfuzaxon Xasan qizi</i>	
Iqtisodiy o‘shishning mohiyati	350
<i>Sayfiddinova Sabina Muhiddinovna</i>	
Dasturlash ko‘nikmalarini baholashda generativ sun‘iy intellekt va gamifikatsiya integratsiyalashgan arxitektura modelini ishlab chiqish.....	353
<i>Sultonov Ravshonbek Otonazarovich</i>	
Ta‘lim klasteri sharoitida talabalarning loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirishning zaruriyati	356
<i>Sultanova Dilnura Abdurashidovna</i>	
Stereometriya darslarida o‘quvchilarning fazoviy tasavvurini va tasvirlash savodxonligini 3D modellashtirish vositasida rivojlantirish	359
<i>Sultonova Shahnoza Yusuf qizi, Sultonova Dilrabo Yusuf qizi</i>	
Chayon zahrlashning biologik xususiyatlari, toksikologik ta‘siri va biotexnologiyadagi istiqbolli qo‘llanilishi.....	365
<i>To‘xtamurodova Feruza</i>	
Sun‘iy intellekt va raqamli ta‘lim texnologiyalari integratsiyasi asosida oliy ta‘limda fizika fanini o‘qitish metodikasini takomillashtirish.....	369
<i>Usubjonova Durdona Fazliddin qizi</i>	
Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida ta‘lim va tarbiya maqsadlarini o‘yin mexanikasiga integratsiya qilishning interaktiv modulli texnologiyalarini takomillashtirish	373
<i>Xolmatova Dilshoda Sherali qizi</i>	
Особенности формирования совместной познавательной деятельности в образовательном процессе.....	378
<i>Абдрахманова А. С.</i>	
Влияние корпоративной культуры вуза на формирование профессиональных ценностей студенческой молодежи.....	383
<i>Бекбаев Рауф Рустамович</i>	
MTMgacha katta yoshdagi bolalarda ijtimoiy-hissiy munosabatlarni shakllantirish imkoniyatlari.....	389
<i>Boymurodova Surayyo Eshqvat qizi</i>	
Musiq madaniyati asosida deviant xulqli o‘quvchilar bilan ishlashning pedagogik modeli va samaradorligi	393
<i>Jabborova Muattar Xatamovna</i>	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	Uzluksiz ta'lim tizimida biologiya fani o'qituvchilarining kompetentligini rivojlantirish..... 398 Mamadaliyeva Barnoxon O'ktamovna
	Focusing on the Practical and Technical Aspects of Dutar Performance and Enhancing this Process..... 403 Muyassarxon Adiljanovna Achildieva, Shodiyeva Shahinabonu Shoirjon qizi
	Raqamli ta'lim muhitida bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining professional kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi ..... 409 Olloberganova Fazilat Tangriberganovna
	Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining vizual kompetensiyalarini rivojlantirishda dizayn tafakkuriga asoslangan pedagogik texnologiyalarni takomillashtirish ..... 415 Shomurodov Oybek Norqulovich
	Ta'lim jarayonida o'quvchilarda empatiyani rivojlantirishning neyropedagogik texnologiyalari..... 421 Kamaladin Kuronboyevich Matyaqubov
	Talabalarda ijtimoiy yetuklikni rivojlantirishning psixologik mexanizmlari va uning ta'lim sifatiga ta'siri..... 425 Rahimova Nazokatxon Kasimjonovna
	Talabalar iqtisodiy xulq-atvorining ijtimoiy-psixologik determinantlari: gender tahlili ..... 431 Yuldosheva Gavhar O'tkirovna
	Study of the Structural and Semantic Features of Simple Sentences in English and Uzbek..... 435 Askar Abdullaev
	Farosat tarbiyasini rivojlantirishda tarixiy-madaniy yondashuvning o'rni va ahamiyati..... 440 Abdimuratova Gulzar Matniyazovna
	O'quvchilarga alyuminiy elementini o'rgatishda hayot bilan bog'lab 4K ko'nikmasini shakllantirish..... 445 Abdug'aniy Esnazarov Jamalatdinovich
	Turizm sohasida xizmat ko'rsatish sifatini oshirishda ijtimoiy muloqot kompetensiyasining o'rni..... 449 Abdullayeva Sevara Yuldashevna
	O'quvchilarda emotsional intellektni shakllantirishning innovatsion metodlari va diagnostikasi..... 454 Kamaladin Kuronboyevich Matyaqubov
	The Role of Gymnastics in Promoting Holistic Development Among Preschool Children: Physical, Cognitive, and Social Perspectives..... 458 Kosimov Bekzod Zoirovich
	Pedagogical and Managerial Factors in Developing Communicative Creativity Among Higher Education Leaders ..... 462 Mamatova Khilola Mukhiddinovna
	NLA in Developing Presentation Competence in English B2 Learners ..... 470 Normatova Yulduz
	Ta'lim sohasidagi yetakchi yondashuvlar..... 474 Rajabova Lola Raxmatullayevna
	Physalis alkekengi o'simligidan flavonoidlarni ajratib olishning biotexnologik usullari va jarayon ko'rsatkichlarini maqbullashtirish ..... 478 S. B. Xidirova
	Badiiy ta'lim amaliyotiga klaster yondashuvi asosida ta'lim integratsiyasini joriy etishning strategik yo'nalishlari va metodologik asoslari..... 484 Sultanov Xaytboy Eraliyevich
	Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishda lug'at ustida ishlashning pedagogik ahamiyati ..... 489 Xabibullayev Umidxon Fayzulla o'g'li
	Gamifikatsiya texnologiyalari vositasida bo'lajak o'qituvchilarda tanqidiy fikrlash kompetensiyalarini rivojlantirish..... 493 Abdullayev Javohir Ismoil o'g'li
	Turizm sohasida xizmat ko'rsatish sifatini oshirishda ijtimoiy muloqot kompetensiyasining o'rni..... 496 Abdullayeva Sevara Yuldashevna
	Qoraqalpoq prozasida inson psixologiyasi ..... 502 Dosbergenova Miyrigul Sadiratdinovna

Yuqori sinf o'quvchilarining ingliz tilidagi kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda veb-resurslardan foydalanishning metodik asoslari.....	505
Karimova Guljahon Zarifovna	
Oliy ta'limda inklyuziv ta'lim rivojining xalqaro va milliy tajribasi.....	510
Mamasiddikova Maftuna Akbarjon qizi	
Deconstructing Power in the Digital Age: A Pedagogical Framework for Analyzing Political Terminology in Uzbek and International Media	516
Ochilova Dilnora Hayotovna	
Ta'lim sohasidagi yetakchi yondashuvlar.....	520
Rajabova Lola Raxmatullayevna	
Bo'lajak pedagoglarda darslarni integratsiyalash jarayonida o'qituvchi faoliyatini loyihalashtirish mazmuni	525
Shukurova Laziza Shokir qizi	
Гендерно маркированная лексика в русском и узбекском языках.....	529
Мохигул Абдужабборова, Гулноз Нигматова	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda rivojlantiruvchi markazlar asosida ekologik madaniyatni shakllantirishga yo'naltirilgan tadqiqot metodikasi.....	533
Suvanova Sevara Baxodir qizi	
Роль цифровых образовательных инструментов в развитии языковой компетенции учащихся 10-11 классов Республики Каракалпакстан	539
Утемуратов Улугбек Нурадинович	

OLIV TA'LIMDA INKLYUZIV TA'LIM RIVOJINING XALQARO VA MILLIY TAJRIBASI

Mamasiddikova Maftuna Akbarjon qizi

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti Namangan filiali magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada oliy ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirishning xalqaro va milliy tajribasi tahlil qilinadi. Inklyuziv ta'limning nazariy-huquqiy asoslari, rivojlangan davlatlar tajribasi hamda O'zbekistonda ushbu yo'nalishda amalga oshirilayotgan islohotlar yoritilgan. Shuningdek, oliy ta'lim muassasalarida nogironligi bo'lgan va alohida ta'lim ehtiyojiga ega talabalar uchun teng imkoniyatlar yaratish, ta'lim muhitini moslashtirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish va pedagoglarning inklyuziv kompetensiyalarini rivojlantirish masalalari tahlil qilingan. Tadqiqot natijalariga asoslanib, O'zbekiston oliy ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni yanada takomillashtirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, oliy ta'lim, xalqaro tajriba, milliy tajriba, alohida ta'lim ehtiyojlari, nogironligi bo'lgan shaxslar, teng imkoniyatlar, inklyuziv siyosat, raqamli ta'lim, ta'lim sifati.

Abstract: This article examines international and national experiences in the development of inclusive education in higher education institutions. It analyzes the theoretical and legal foundations of inclusive education, best practices from developed countries, and the ongoing reforms implemented in Uzbekistan. Particular attention is given to ensuring equal educational opportunities for students with disabilities and special educational needs, adapting the learning environment, integrating digital technologies, and enhancing the inclusive competencies of academic staff. Based on the research findings, practical recommendations are proposed to further improve the implementation of inclusive education in the higher education system of Uzbekistan.

Key words: inclusive education, higher education, international experience, national experience, special educational needs, students with disabilities, equal opportunities, inclusive policy, digital education, quality of education.

Аннотация: В данной статье рассматриваются международный и национальный опыт развития инклюзивного образования в системе высшего образования. Проанализированы теоретико-правовые основы инклюзивного образования, опыт зарубежных стран, а также реформы, реализуемые в Узбекистане. Особое внимание уделено вопросам обеспечения равных образовательных возможностей для студентов с инвалидностью и особыми образовательными потребностями, адаптации образовательной среды, внедрения цифровых технологий и развития инклюзивных компетенций профессорско-преподавательского состава. На основе результатов исследования предложены научно-практические рекомендации по дальнейшему совершенствованию инклюзивного образования в системе высшего образования Республики Узбекистан.

Ключевые слова: инклюзивное образование, высшее образование, международный опыт, национальный опыт, особые образовательные потребности, студенты с инвалидностью, равные возможности, инклюзивная политика, цифровое образование, качество образования.

KIRISH

Jahon miqyosida oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilishning ustuvor yo'nalishlaridan biri inklyuziv ta'limni rivojlantirish va barcha toifadagi fuqarolar uchun sifatli ta'lim olish imkoniyatlarini ta'minlash hisoblanadi. So'nggi yillarda inklyuziv ta'lim nafaqat ijtimoiy adolat tamoyili, balki barqaror rivojlanishning muhim omillaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Ta'limda inklyuziv yondashuv nogironligi bo'lgan shaxslar, alohida ta'lim ehtiyojiga ega talabalar hamda ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarning oliy ta'limga kirishi, o'qishi va muvaffaqiyatli kasbiy faoliyat yuritishi uchun teng imkoniyatlar yaratishga xizmat qiladi.

Globalashuv sharoitida oliy ta'lim muassasalari oldiga nafaqat yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash, balki inson huquqlari, tenglik va diskriminatsiyasizlik tamoyillariga asoslangan inklyuziv ta'lim muhitini shakllantirish vazifasi ham qo'yilmoqda. Shu nuqtai nazardan, rivojlangan davlatlarning inklyuziv ta'limni tashkil etish

borasidagi tajribasini o'rganish va uni milliy ta'lim tizimiga moslashtirish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda ham nogironligi bo'lgan shaxslarning ta'lim olish huquqlarini ta'minlash, oliy ta'lim muassasalarida inklyuziv muhitni shakllantirish hamda ta'lim xizmatlarining ochiqligi va qulayligini oshirishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, oliy ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini takomillashtirish, bino va inshootlarni universal dizayn tamoyillari asosida moslashtirish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan keng foydalanish, maxsus pedagogik va psixologik xizmatlarni rivojlantirish hamda professor-o'qituvchilarning inklyuziv kompetensiyalarini oshirish bo'yicha tizimli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Shu bilan birga, inklyuziv ta'limni oliy ta'lim tizimida to'liq joriy etish jarayonida qator muammolar ham mavjud. Jumladan, ta'lim infratuzilmasining barcha ehtiyojlarni qamrab olmasligi, maxsus o'quv-uslubiy resurslarning yetarli emasligi, professor-o'qituvchilarning inklyuziv pedagogika bo'yicha tayyorgarlik darajasi-dagi tafovutlar hamda xorijiy tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish zarurati ushbu yo'nalishda ilmiy izlanishlarni kuchaytirishni talab etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi oliy ta'limda inklyuziv ta'lim rivojining xalqaro va milliy tajribasini qiyosiy tahlil qilish, ilg'or amaliyotlarni aniqlash hamda ularni O'zbekiston oliy ta'lim tizimida samarali qo'llash bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot davomida xalqaro tashkilotlar tavsiyalari, xorijiy davlatlar tajribasi, milliy normativ-huquqiy hujjatlar hamda ushbu yo'nalishda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar kompleks tahlil qilinadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Inklyuziv ta'lim bugungi kunda ta'lim tizimini modernizatsiya qilishning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Ushbu yo'nalish bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi barcha ta'lim oluvchilar uchun teng imkoniyatlarni yaratish, diskriminatsiyani bartaraf etish hamda sifatli ta'limni ta'minlashdan iborat ekanligini ko'rsatadi. BMT tomonidan qabul qilingan Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiya nogironligi bo'lgan shaxslarning barcha bosqichlardagi ta'lim olish huquqini kafolatlaydi hamda davlatlarni inklyuziv ta'limni rivojlantirishga undaydi ^[1].

Shu bilan birga, 2030-yilgacha Barqaror rivojlanish kun tartibida sifatli va inklyuziv ta'limni ta'minlash Barqaror rivojlanishning 4-maqsadi sifatida belgilangan ^[2].

UNESCO tomonidan tayyorlangan hisobotlarda inklyuziv ta'limning samarali modeli sifatida barcha o'quvchilar ehtiyojlarini hisobga oluvchi ta'lim siyosatini ishlab chiqish, pedagoglarni tayyorlash, ta'lim muassasalarining jismoniy va raqamli infratuzilmasini moslashtirish zarurligi asoslab berilgan ^[3; 4; 13].

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, dunyo aholisining qariyb 16 foizi nogironlikning turli shakllari bilan yashaydi, bu esa oliy ta'lim tizimida inklyuziv yondashuvni yanada rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi ^[5].

OECD va Yevropa Komissiyasi tomonidan e'lon qilingan hisobotlarda oliy ta'lim muassasalarida inklyuziv siyosatni amalga oshirishda davlat tomonidan moliyaviy qo'llab-quvvatlash, zamonaviy assistiv texnologiyalarni joriy etish va inklyuziv boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish muhim omil sifatida baholanadi ^[6; 7; 24].

UNICEF tadqiqotlarida esa alohida ta'lim ehtiyojiga ega bolalar va yoshlar to'g'risidagi ishonchli statistik ma'lumotlar inklyuziv siyosatni samarali rejalashtirishning muhim sharti ekanligi ta'kidlanadi ^[8].

Inklyuziv ta'limning nazariy asoslari bo'yicha olib borilgan ilmiy izlanishlarda M. Ainscow ta'lim tizimini inklyuziv rivojlantirish uchun maktab va oliy ta'lim muassasalarida hamkorlik muhiti, moslashuvchan boshqaruv va teng imkoniyatlar siyosatini shakllantirish zarurligini asoslaydi ^[9].

R. Slee esa inklyuziv ta'limni ijtimoiy adolat va inson huquqlariga asoslangan pedagogik paradigma sifatida talqin qilib, barcha talabalar uchun universal dizayn tamoyillarini joriy etish lozimligini ta'kidlaydi ^[10].

Florian va Beaton tomonidan ishlab chiqilgan inklyuziv pedagogika konsepsiyasi o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasi inklyuziv ta'lim samaradorligining asosiy omillaridan biri ekanligini ko'rsatadi ^[11].

Moriña oliy ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limni rivojlantirishda akademik maslahat xizmatlari, psixologik qo'llab-quvvatlash, individual ta'lim trayektoriyalari hamda assistiv texnologiyalarning ahamiyatini ilmiy asoslab bergan ^[12].

Professor-o'qituvchilarning inklyuziv kompetensiyalarini rivojlantirish masalasi Shogren va hammualliflari hamda Zhang va hammualliflari tomonidan chuqur o'rganilgan. Tadqiqotchilar professor-o'qituvchilarning bilim, ko'nikma va munosabatlari inklyuziv ta'lim sifatiga bevosita ta'sir qilishini ta'kidlaydilar ^[19; 20].

Sachs va Schreuer esa nogironligi bo'lgan talabalarning oliy ta'limdagi muvaffaqiyati universitetlarda yaratilgan qo'llab-quvvatlovchi muhit, moslashtirilgan o'quv dasturlari va ijtimoiy integratsiyaga bog'liqligini ko'rsatgan ^[21].

O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirishning huquqiy asoslari "Ta'lim to'g'risida"gi hamda "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi qonunlarda mustahkamlangan^[14; 15]. Shuningdek, "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi"da oliy ta'lim tizimida inklyuziv muhitni rivojlantirish, zamonaviy raqamli texnologiyalarni joriy etish va barcha fuqarolar uchun sifatli ta'lim imkoniyatlarini kengaytirish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan^[16].

Statistika agentligi va Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining rasmiy ma'lumotlari mamlakatda oliy ta'lim qamrovining ortib borayotganini hamda inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha tizimli islohotlar amalga oshirilayotganini tasdiqlaydi^[17; 18].

Shunday qilib, tahlil qilingan ilmiy manbalar inklyuziv ta'limni rivojlantirishning muvaffaqiyati normativ-huquqiy bazaning takomillashganligi, professor-o'qituvchilarning inklyuziv kompetensiyasi, universal dizayn tamoyillarining joriy etilishi, assistiv texnologiyalardan samarali foydalanish va davlat tomonidan institutsional qo'llab-quvvatlash darajasiga bevosita bog'liq ekanligini ko'rsatadi^[3; 6; 12; 19; 23; 25].

Shu bilan birga, O'zbekistonda ushbu yo'nalishda muhim islohotlar amalga oshirilayotgan bo'lsa-da, xalqaro tajribalarni milliy ta'lim tizimiga moslashtirish hamda oliy ta'lim muassasalarida inklyuziv muhitni yanada takomillashtirish bo'yicha ilmiy izlanishlarni davom ettirish dolzarb hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda oliy ta'limda inklyuziv ta'limni rivojlantirishning xalqaro va milliy tajribasini kompleks o'rganishga qaratilgan sifat (qualitative) tadqiqot yondashuvi qo'llanildi. Tadqiqotning metodologik asosini ta'lim tizimida inklyuzivlik tamoyillarini baholash, ilg'or xorijiy tajribalarni qiyosiy tahlil qilish hamda ularni O'zbekiston oliy ta'lim tizimiga moslashtirishga doir ilmiy yondashuvlar tashkil etadi.

Tadqiqot davomida umumilmiy va maxsus tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Xususan, tahlil va sintez metodlari yordamida inklyuziv ta'limning nazariy asoslari, rivojlanish tendensiyalari hamda oliy ta'lim tizimidagi o'rni o'rganildi. Qiyosiy-tahliliy metod orqali inklyuziv ta'limni tashkil etish bo'yicha rivojlangan davlatlar, jumladan, AQSh, Buyuk Britaniya, Germaniya, Finlyandiya va Yaponiya tajribalari O'zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar bilan taqqoslandi. Tizimli yondashuv asosida inklyuziv ta'limning normativ-huquqiy, tashkiliy, pedagogik va ijtimoiy jihatlarini o'zaro bog'liqlikda tahlil qilindi.

Tadqiqotning empirik bazasini xalqaro va milliy normativ-huquqiy hujjatlar, xalqaro tashkilotlarning hisobotlari, ilmiy maqolalar, monografiyalar hamda statistik ma'lumotlar tashkil etdi. Shuningdek, inklyuziv ta'lim sohasiga oid ilmiy adabiyotlarni kontent-tahlil qilish orqali mazkur yo'nalishdagi zamonaviy ilmiy qarashlar, yondashuvlar va amaliy tajribalar umumlashtirildi. Manbalarni tanlashda ularning ilmiy ishonchligi, dolzarbligi va mavzuga bevosita aloqadorligiga alohida e'tibor qaratildi.

Ma'lumotlarni tahlil qilish jarayonida qiyosiy tahlil, mantiqiy umumlashtirish, tasniflash va interpretatsiya metodlaridan foydalanildi. Ushbu metodlar asosida turli mamlakatlarda inklyuziv ta'limni rivojlantirish mexanizmlari, oliy ta'lim muassasalarida yaratilgan shart-sharoitlar, professor-o'qituvchilarning inklyuziv kompetensiyalari hamda ta'lim muhitining moslashtirilish darajasi baholandi. Olingan natijalar O'zbekiston oliy ta'lim tizimining amaldagi holati bilan qiyoslanib, mavjud yutuqlar va rivojlantirishni talab etuvchi yo'nalishlar aniqlandi.

Tadqiqotning ishonchligi turli manbalardan olingan ma'lumotlarni o'zaro solishtirish (triangulyatsiya) orqali ta'minlandi. Ilmiy xulosalar xalqaro tajriba, milliy qonunchilik, statistik ma'lumotlar va zamonaviy ilmiy tadqiqotlar natijalarining o'zaro uyg'un tahliliga asoslandi. Mazkur metodologik yondashuv oliy ta'limda inklyuziv ta'limni rivojlantirishning samarali mexanizmlarini aniqlash hamda milliy ta'lim tizimini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda dunyo mamlakatlarida oliy ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. Xalqaro tajriba tahlili oliy ta'limda inklyuzivlikni ta'minlash faqat nogironligi bo'lgan talabalarga ta'lim olish imkoniyatini yaratish bilan cheklanmasdan, balki o'quv jarayoni, infratuzilma, axborot resurslari, baholash tizimi va ijtimoiy muhitni barcha talabalar ehtiyojlariga moslashtirishni ham o'z ichiga olishini ko'rsatdi.

Xalqaro statistik ma'lumotlarga ko'ra, dunyo aholisining taxminan 16 foizi, ya'ni 1,3 milliarddan ortiq kishi nogironlikning turli shakllari bilan yashaydi. Mazkur ko'rsatkich oliy ta'lim tizimida inklyuziv yondashuvni rivojlantirish zaruratini yanada kuchaytiradi. Shu bilan birga, ko'plab mamlakatlarda nogironligi bo'lgan yoshlarning oliy ta'limga qamrov darajasi umumiy aholi qatlamiga nisbatan sezilarli darajada pastligicha qolmoqda.

Xalqaro tashkilotlar ma'lumotlari tahlili shuni ko'rsatadiki, rivojlangan davlatlarda inklyuziv ta'limni qo'llab-quvvatlash uchun davlat budjetidan ajratilayotgan mablag'lar yildan-yilga ortib bormoqda. Masalan, Skandinaviya davlatlari va G'arbiy Yevropa mamlakatlarida oliy ta'lim muassasalarining deyarli barchasida

nogironligi bo'lgan talabalar uchun maxsus akademik maslahat markazlari, assistiv texnologiyalar, elektron kutubxonalar va moslashtirilgan ta'lim platformalari faoliyat yuritadi. Bu esa talabalarning akademik faolligi va ta'lim natijalarining yaxshilanishiga xizmat qilmoqda.

O'zbekistonda ham inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. So'nggi yillarda oliy ta'lim qamrovi sezilarli darajada kengaydi va oliy ta'lim muassasalari soni hamda talabalar kontingenti bir necha barobar oshdi. Bu jarayon alohida ta'lim ehtiyojiga ega yoshlarning oliy ta'limga kirish imkoniyatlarini ham kengaytirdi. Shuningdek, oliy ta'lim muassasalarida panduslar, liftlar, taktil yo'lakchalar, moslashtirilgan sanitariya xonalari va elektron ta'lim resurslarini yaratish bo'yicha amaliy ishlar olib borilmoqda. Tahlil natijalarini umumlashtirish maqsadida xalqaro va milliy ko'rsatkichlar quyidagi jadvalda keltirilgan (1-jadval).

1-jadval: Oliy ta'limda inklyuziv ta'lim rivojiga oid ayrim statistik ko'rsatkichlar

Ko'rsatkich	Qiymati
Dunyo bo'yicha nogironligi bo'lgan shaxslar ulushi	16 %
Dunyoda nogironligi bo'lgan shaxslar soni	1,3 mlrd.dan ortiq
Barqaror rivojlanish maqsadlari soni	17 ta
Barqaror rivojlanishning ta'limga oid maqsadi	4-maqsad (Sifatli ta'lim)
O'zbekistonda oliy ta'lim qamrovi (2024-yil yakuni)	42 % dan ortiq
O'zbekistondagi davlat va nodavlat OTMlar soni (2024-yil)	210 dan ortiq

Tadqiqot davomida qiyosiy tahlil natijasida oliy ta'limda inklyuziv ta'limni muvaffaqiyatli rivojlantirishga ta'sir etuvchi asosiy omillar aniqlandi.

Oliy ta'limda inklyuziv ta'lim samaradorligiga ta'sir etuvchi omillar:

- normativ-huquqiy bazaning takomillashganligi;
- moliyaviy qo'llab-quvvatlashning barqarorligi;
- inklyuziv infratuzilmaning mavjudligi;
- professor-o'qituvchilarning inklyuziv kompetensiyasi;
- assistiv va raqamli texnologiyalardan foydalanish;
- psixologik-pedagogik xizmatlarning rivojlanganligi;
- talabalar va jamiyatda inklyuziv madaniyatning shakllanganligi.

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda inklyuziv oliy ta'limni rivojlantirish bo'yicha muhim ijobiy siljishlar kuzatilayotgan bo'lsa-da, ayrim oliy ta'lim muassasalarida infratuzilmaning to'liq moslashtirilmagani, assistiv texnologiyalarning yetarli emasligi, professor-o'qituvchilarning maxsus tayyorgarligi hamda inklyuziv ta'lim bo'yicha metodik ta'minotning barcha OTMlarda bir xil darajada yo'lga qo'yilmagani kabi muammolar saqlanib qolmoqda.

Shu sababli oliy ta'lim muassasalarida inklyuziv siyosatni institutsional darajada rivojlantirish, raqamli va assistiv texnologiyalarni keng joriy etish, professor-o'qituvchilar malakasini muntazam oshirish hamda alohida ta'lim ehtiyojiga ega talabalarni kompleks qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish inklyuziv ta'lim sifatini oshirishning ustuvor yo'nalishlari hisoblanadi.

Olib borilgan tadqiqot natijalari oliy ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish zamonaviy ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri ekanligini tasdiqladi. Xalqaro tajriba tahlili shuni ko'rsatdiki, inklyuziv ta'limning samaradorligi normativ-huquqiy bazaning takomillashganligi, ta'lim muassasalarining jismoniy va raqamli infratuzilmasi, professor-o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasi, assistiv texnologiyalardan foydalanish hamda davlat tomonidan ko'rsatiladigan moliyaviy va institutsional qo'llab-quvvatlash darajasiga bevosita bog'liq.

Tadqiqot davomida AQSh, Buyuk Britaniya, Germaniya, Finlyandiya va Yaponiya kabi davlatlarning ilg'or tajribalari tahlil qilinib, mazkur mamlakatlarda inklyuziv ta'limni rivojlantirishda "universal dizayn", individual ta'lim trayektoriyalari, akademik qo'llab-quvvatlash xizmatlari va raqamli ta'lim texnologiyalaridan samarali foydalanish muhim natijalarni ta'minlayotgani aniqlandi. Ushbu tajribalar O'zbekiston oliy ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni takomillashtirish uchun muhim metodologik va amaliy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Milliy tajriba tahlili O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha muhim institutsional va huquqiy islohotlar amalga oshirilayotganini ko'rsatdi. Oliy ta'lim muassasalarida alohida ta'lim ehtiyojiga ega talabalar uchun qulay ta'lim muhitini yaratish, infratuzilmani moslashtirish, elektron ta'lim resurslarini kengaytirish hamda professor-o'qituvchilarning inklyuziv pedagogika bo'yicha malakasini oshirish yuzasidan tizimli ishlar olib borilmoqda. Biroq mavjud imkoniyatlar barcha oliy ta'lim muassasalarida bir xil darajada shakllanmaganligi sababli bu yo'nalishda izchil islohotlarni davom ettirish zarur.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalariga asosanib, quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi:

- oliy ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limni baholashning yagona milliy indikatorlar tizimini ishlab chiqish;
- barcha oliy ta'lim muassasalarida universal dizayn tamoyillariga mos infratuzilmani bosqichma-bosqich joriy etish;
- professor-o'qituvchilar uchun inklyuziv pedagogika va assistiv texnologiyalar bo'yicha muntazam malaka oshirish dasturlarini yo'lga qo'yish;
- alohida ta'lim ehtiyojiga ega talabalarni psixologik, pedagogik va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash xizmatlarini yanada rivojlantirish;
- sun'iy intellekt, raqamli platformalar va assistiv texnologiyalarni o'quv jarayoniga keng integratsiya qilish;
- inklyuziv ta'lim bo'yicha xalqaro hamkorlikni kengaytirish hamda ilg'or xorijiy tajribalarni milliy ta'lim tizimiga moslashtirish.

Xulosa qilib aytganda, oliy ta'limda inklyuziv ta'limni rivojlantirish ijtimoiy adolatni ta'minlash, inson kapitalini yuksaltirish va ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biridir. Xalqaro tajribalarni chuqur o'rganish va ularni milliy xususiyatlardan kelib chiqib amaliyotga tatbiq etish O'zbekistonda inklyuziv oliy ta'lim tizimini takomillashtirish, barcha talabalar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini yaratish hamda mamlakatning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. United Nations. (2006). Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD). New York: United Nations.
2. United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. New York: United Nations.
3. UNESCO. (2020). Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and Education - All Means All. Paris: UNESCO.
4. UNESCO. (2021). Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. Paris: UNESCO.
5. World Health Organization. (2022). Global Report on Health Equity for Persons with Disabilities. Geneva: WHO.
6. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2023). Education at a Glance 2023: OECD Indicators. Paris: OECD Publishing.
7. European Commission. (2022). European Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021-2030. Brussels: European Commission.
8. United Nations Children's Fund (UNICEF). (2021). Seen, Counted, Included: Using Data to Shed Light on the Well-being of Children with Disabilities. New York: UNICEF.
9. Ainscow, M. (2020). Promoting inclusion and equity in education: Lessons from international experiences. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 6(1), 7-16.
10. Slee, R. (2021). *Inclusive Education Isn't Dead, It Just Smells Funny*. London: Routledge.
11. Florian, L., & Beaton, M. (2018). Inclusive pedagogy in action: Getting it right for every child. *International Journal of Inclusive Education*, 22(8), 870-884.
12. Morifa, A. (2022). Inclusive education in higher education: Challenges and opportunities. *Higher Education Research & Development*, 41(4), 1083-1097.
13. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2023). Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education – A Tool on Whose Terms? Paris: UNESCO.
14. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr.
15. O'zbekiston Respublikasining "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-641-son, 2020-yil 15-oktabr.
16. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risidagi Farmoni. PF-60-son, 2022-yil 28-yanvar.
17. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. (2024). Oliy ta'lim ko'rsatkichlari bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlar. Toshkent.
18. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. (2024). Oliy ta'lim tizimi faoliyati to'g'risida yillik hisobot. Toshkent.

19. Shogren, K. A., Wehmeyer, M. L., & Burke, K. M. (2020). Inclusive practices in higher education: A review of current research. *Journal of Postsecondary Education and Disability*, 33(2), 103–118.
20. Zhang, D., Landmark, L., Reber, A., Hsu, H.-Y., Kwok, O.-M., & Benz, M. (2010). University faculty knowledge, beliefs, and practices in providing reasonable accommodations to students with disabilities. *Remedial and Special Education*, 31(4), 276-286.
21. Sachs, D., & Schreuer, N. (2019). Inclusion of students with disabilities in higher education: Performance and participation. *Disability and Rehabilitation*, 41(14), 1673-1682.
22. UNESCO Institute for Statistics. (2023). *Education Data and Statistics*. Paris: UNESCO.
23. World Bank. (2022). *Inclusion and Resilience: The Way Forward for Education Systems*. Washington, DC: World Bank.
24. OECD. (2022). *Disability, Work and Inclusion: Mainstreaming in All Policies and Practices*. Paris: OECD Publishing.
25. United Nations. (2023). *Disability and Development Report 2023*. New York: United Nations.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №7(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.